

Ton Hendriks

BEELD SPRAAK

uitgelegd.

Jaap Scheeren / uit: I am here but why?, 2012

We zien een boom op een zandverstuiving. In de boom zit een persoon die een bord vasthoudt met de tekst: I am here but why? De foto heeft het karakter van een doodnormale registratie. Er zijn geen fotografische middelen toegepast om de lezing van het beeld te beïnvloeden. Juist daarom moeten we de boodschap zoeken bij de arme man die niet weet waar hij beland is. Jaap Scheeren maakte dit zelfportret omdat hij zichzelf afvroeg waarom hij nog fotografeerde. Uit de mond van de fotograaf: 'Waarom ben ik waar ik ben en hoe ben ik hier gekomen? Kan ik niet beter ander soort werk maken? Ik wil weg en ontsnappen. Ik wil nieuw werk maken.' Scheeren zoekt bij het fotograferen altijd naar het waarom van het bestaan. Hij probeert de werkelijkheid achter de façade van het dagelijks leven te vinden en gebruikt daarvoor in elke serie een andere set metaforen. Die toont hij door foto's in scène te zetten en een beeldtaal te gebruiken die eenvoudig en alledaags is, zonder opsmuk en bewerking, maar wel met een gezonde dosis relativerende en soms hilarische humor.

www.jaapscheeren.nl

Fotografie is een taal geschreven in beelden. Een taal die in de huidige maatschappij het meest wordt gesproken, maar het minst wordt begrepen. Volgens Ton Hendriks, auteur van het onlangs vernieuwde boek *Beeldspraak*, vergt dit een inspanning van zowel de fotograaf als de kijker.

Waarom is de leesbaarheid van foto's de plicht van de fotograaf en de kijker?

"Als fotograaf wil je communiceren met beeld. Dus moet je zorgen dat je werk leesbaar is. Aan de andere kant moet je als kijker je best doen om een foto te snappen. Je moet kennis van de beeldcultuur hebben om foto's kunnen begrijpen. *Beeldspraak* is daarom geschreven vanuit twee perspectieven; die van de fotograaf en die van de kijker."

In hoeverre kun je beeldtaal vergelijken met geschreven taal?

"Net als in de taal heeft de fotografie ook tekens die je moet kennen om je verhaal te kunnen vertellen. In taal ligt de betekenis van een woord vast. Het probleem in de fotografie is dat de betekenis van de tekens niet vastligt. Een element in een foto kan verschillende betekenissen hebben. Door verschillende elementen te combineren maak je de kijker duidelijk waar je naar toe wilt. Afhankelijk van de culturele betekenis kan de kijker deze 'code' ontcijferen. Op die manier ontstaat communicatie, maar het zal nooit exact kloppen en dat maakt het ook weer interessant. Ook een boek zal iedereen anders interpreteren, afhankelijk van je ervaringen, interesses en manier van leven. Wat herken je in het boek en wat niet? Dat werkt in de fotografie op dezelfde manier. Hoe meer 'belezen' je bent, hoe beter je een beeld snapt."

Is er ook grammatica?

"Jazeker, net als met de geschreven taal kun je met beeldtaal ook op verschillende manieren communiceren. Zoals je met taal een zin kunt ontleden in een onderwerp, werkwoord enzovoort, heb je als fotograaf ook te maken met grammatica. Er zijn zaken zoals licht, standpunt en moment, die je als fotograaf op een logische wijze met elkaar moet verbinden om de kijker niet in verwarring te brengen. Met de grammatica vertel je een samenhangend verhaal waarmee je je boodschap kunt versterken. De vorm en de inhoud moeten één geheel vormen."

Hoe belangrijk is het om de beeldtaal te kennen?

"Taal is een rationele bezigheid en wordt verwerkt in het analytische gedeelte van je hersenen. Beelden worden geassocieerd met het intuïtieve deel van je

hersenen waar ook je emoties huizen. Beeld werkt dus heel erg op je emoties. Je kunt met beeld misbruik maken van iemands emoties. Als je beelden leert lezen, snap je ook wat eronder zit. Dat is interessant voor de kunst om beelden te snappen, maar ook om te zien hoe media je met beelden kunnen beïnvloeden. Omdat je bij een foto denkt dat het een beeld van de werkelijkheid is, neem je het voor waar aan. Ondertussen schep je jouw eigen beeld van de wereld en vorm je een opinie over anderen. Doordat dat onbewust gebeurt, is dat heel gevaarlijk. We moeten beelden kunnen lezen omdat je anders het slachtoffer bent van mensen die jouw opinie beïnvloeden. Wij leven in een democratische samenleving en voor ons lijkt dat niet zo van belang, maar wanneer je in een land leeft als Cambodja, waar de regering alle media in handen heeft, is dat van groot belang. Het beeld van de Cambodjanen wie zij zijn en wat zij zouden moeten zijn, wordt bepaald door één partij. Daarmee beïnvloedt de regering de opinie van de inwoners over zichzelf en over de wereld. Het gevaar is dat het onbewust gebeurt omdat ze niet weten welke andere soort foto's er kunnen zijn. Eén van de fundamenten van democratie is, dat wij begrijpen wat een beeld met ons doet."

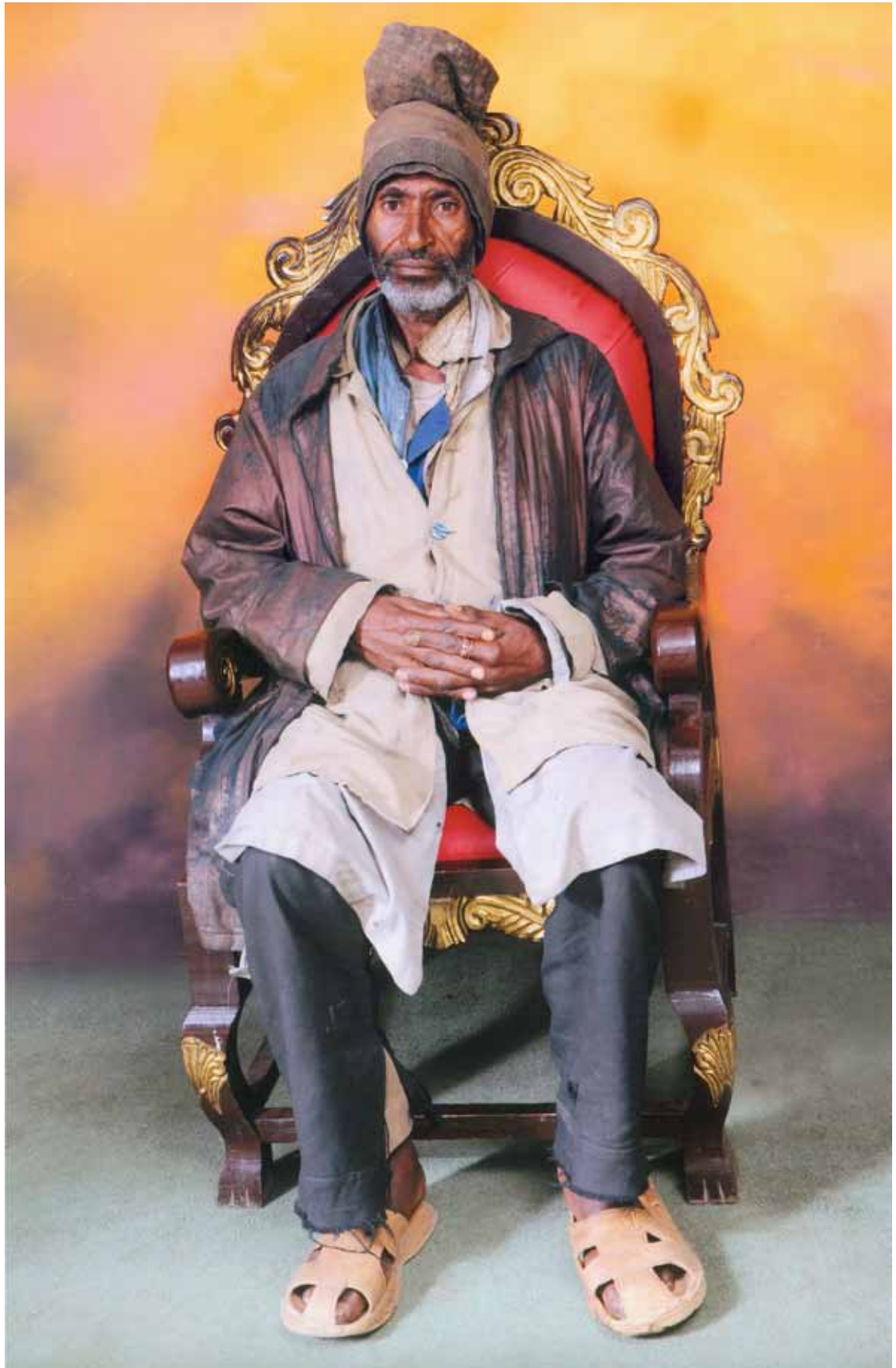
Moeten foto's altijd een verhaal vertellen?

"Ik houd van mooie foto's die iets vertellen, maar ik houd niet van mooie foto's die niets vertellen. Je kunt het zien als een roman. Iedereen begrijpt dat je nooit een boek leest met 100.000 mooie woorden, de roman vertelt een verhaal en daar heb je ook gewone woorden voor nodig. Als je geen stom boek wilt lezen met alleen maar mooie woorden, wil je toch ook geen stomme foto bekijken die alleen maar mooi is? Dan wil je toch ook een interessante foto bekijken? Een foto moet beeldend mooi zijn, maar daarnaast een verhaal vertellen, anders is het schoonheid met niets. Men ziet fotografie vaak als kunst. Waarbij kunst de ervaring van het schone, van het mooie is en daarna ophoudt. Daarna begint het pas."

Dus esthetiek is wel degelijk van belang?

"Ja, het verhaal moet via esthetische normen worden verteld. Het mag schots en scheef zijn als het nodig is, maar niet lelijk. Het beeld moet in de eerste plaats aantrekkelijk zijn anders kijk ik er niet naar. De schoonheid moet je intrigeren, die moet je lokken, daardoor vraag je je af waarom je dat zo mooi vindt. Dit is het kader waarin je beeld scheidt, maar mag niet de hoofdrol gaan spelen. Het gaat altijd om balans." →

Jan Hoek/ no:11 uit: Sweet Crazy's 2011

Interpretatie van de beeldredactie
Bij een bezoek aan Addis Ababa, de hoofdstad van Ethiopië, werd fotograaf Jan Hoek getroffen door grote het aantal mensen met verstandelijke problemen op straat. Behangen met eigengemaakte kettingen en hoedjes zien ze er extravagant uit. Door de lokale bevolking worden ze liefkozend 'sweet crazies' benoemd. Jan Hoek fotografeerde dit fenomeen. Hij plukte de mensen van straat en nam ze mee naar typische Ethiopische fotostudio's vol Romeinse pilaren en gouden tronen die worden gebruikt om pasgetrouwde stelletjes te fotograferen. Hiermee verheft de hij de patiënt tot mens en geeft hij hen hun waardigheid terug.
www.janhoek.nl

Heeft een foto nooit tekst nodig?

“Een foto heeft woorden nodig. Iedere expositie begint met een inleidende tekst. Als dat niet nodig was, hing die er ook niet. Ook in een tijdschrift vind je een tekst die uitlegt waarom een fotograaf iets doet en fotoboeken bevatten altijd tekst. Soms kan een klein tekstje of gedichtje je op een spoor brengen waardoor je het beeld beter gaat begrijpen. Ik vind het een soort purisme dat alleen het beeld zou kunnen communiceren.”

Is er nog verschil tussen documentaire en kunstfotografie?

“Met documentaire fotografie breng vanuit je waarneming en een boodschap over van de maatschappij. Ook autonome fotografie laat zien welke problematiek er zich in de maatschappij of psychologisch in jezelf afspeelt, maar maakt gebruik van beelden als metafoor. Die twee liggen heel dicht bij elkaar en komen steeds dichterbij elkaar toe. Hedendaagse documentaire fotografie is beeldend zo strak dat het ook als kunst wordt verkocht. Voor mij is het zeker ook kunst. Het onderscheid dat iets pas kunst is als het in het stedelijk museum hangt, vind ik achterhaald en ouderwets. Ik wil af van die arbitraire relatie tussen kunst- en documentaire fotografie. Voor mij is alle fotografie die iets vertelt en niet in opdracht is gemaakt, kunst. Een goede autonome fotograaf vertelt over zijn eigen gevoel, maar als je dat heel goed doet, raak je ook de snaar van andere mensen en raak je iets maatschappelijks.”

Wat is jouw visie op het onderwijs in beeldtaal?

“Het verbaast me al jaren dat er geen onderwijs in beeldtaal is. Op scholen zou op hetzelfde niveau als literatuuronderwijs ook beeldtaal moeten worden gedoceerd. Net als de geschiedenis van de fotografie, maar ook van kunst en film. Je moet daar al heel vroeg mee beginnen. Kinderen maken heel veel gebruik van beeld, maar hebben geen idee hoe die taal eigenlijk werkt. Ze begrijpen fotografie op een intuïtief niveau, maar moeten het ook kunnen reflecteren. Kijk maar naar Facebook. Menig profielfoto van een meisje refereert naar het schoonheidsbeeld. Kinderen zien niet hoe anderen hun beelden interpreteren.”

Dus ook profielfoto's hebben een verhaal?

“Ik heb onderzoek gedaan naar het gebruik van profielfoto's op Facebook in Oosterse en Westerse culturen. Wat opvalt is dat de profielfoto's in Oosterse culturen vaak meer personen laten zien en meer van de omgeving. De plaats van de persoon in de maatschappij is daar belangrijker. In het Westen zijn profielfoto's veel meer close-up opnames omdat daar het ego belangrijker is. Dat zijn allemaal onderhuidse dingen

die onderdeel uitmaken van de beeldtaal die we moeten leren. De boodschap die er onder zit is net zo belangrijk als de boodschap die je makkelijk kunt lezen.”

Kent de amateurfotograaf beeldtaal?

“Nee, dat is niet aardig om te zeggen, maar amateurfotografen hebben vaak geen flauw benul wat beeldtaal is. Ze kunnen foto's niet lezen. Wel zie ik dat steeds meer amateurfotografen leergierig zijn en graag een nieuwe weg in willen slaan. Om dit te bereiken moet je heel veel naar foto's kijken en veel lezen over fotografie en wat de fotograaf bedoelt. Veel interviews en teksten bij beelden lezen. Alleen met plaatjes kijken kom je er niet. Dan kan je 100.000 plaatjes bekijken zonder dat je de betekenis snapt. Je moet echt boeken lezen over fotografie en fotografen. Fotografen reageren op elkaar en op de geschiedenis. In hun foto's verwijzen ze naar andere fotografen en stromingen. Bewust of onbewust, dat maakt niet uit. Wanneer je daar als kijker helemaal niets van weet, begrijp je ook niet wat de fotograaf doet.” ■

WIN een exemplaar van BEELDSPRAAK

Een *musthave* voor iedereen die zich de beeldtaal eigen wil maken

Stuur voor 31 december een e-mail naar fotografie.redactie@blauwmedia.com

Zet in de onderwerpregel:
Ja, ik win het boek Beeldspraak

Ton Hendriks
€ 29,95
ISBN 978 90 59406 34 6

Rob Hornstra / Alexander Zelekson, uit: 101 Billionaires, 2007

Met een serieuze, enigszins argwanende blik en met zijn handen stijf op zijn knieën zit een Russische ambtenaar met veel decoraties op zijn modeloze colbert naast een oude televisie. Hij is de gepensioneerde metaalarbeider en politieman Alexander Zelekson. Toen hij hoorde dat hij op de foto mocht, trok hij snel zijn officiële politie-uniform aan om zich vol trots en waardigheid aan de kijker te tonen. We bevinden ons in Nizhny Novgorod, de gedoodverfde Russische stad-in-opmars. Het verhaal achter de foto is dat Alexanders oude Sovjetwoning plaats zal moeten maken voor de bouw van moderne megaf flats. Deze foto is een onderdeel van het boek 101 Billionaires dat Rob Hornstra in Rusland maakte. De titel verwijst naar het grote aantal miljardairs dat Rusland erbij kreeg sinds het afleggen van het communistische juk. De andere kant van het opkomende kapitalisme vindt Hornstra interessanter en daarop heeft hij met name zijn lens gericht. Daarom zie je niet veel glamour en glitter in het boek. Integendeel, hij laat het Rusland zien dat lijdt onder de corruptie en willekeur van het bestuur.